

Katarzyna Pluta*

ARCHITEKTURA A WSPÓŁCZESNA PRZESTRZEŃ PUBLICZNA – DOMINUJĄCA ORYGINALNOŚĆ, HARMONIJNY ZWIĄZEK DZIEŁ SZTUKI CZY TŁO DLA NOWEGO KRAJOBRAZU?

ARCHITECTURE AND CONTEMPORARY PUBLIC SPACE – PREDOMINANT ORIGINALITY, HARMONIOUS UNION OF WORKS OF ART, OR BACKGROUND FOR NEW LANDSCAPE?

Artykuł przedstawia związki architektury z przestrzeniami publicznymi w miastach europejskich. Trzy główne tendencje scharakteryzowane szczegółowo na wybranych przykładach dotyczą projektów nowych przestrzeni publicznych lub przestrzeni przekształcanych. Przedmiotem badań jest także poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: jak oryginalność rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych wpływa na ich wzajemne relacje oraz na kształtowanie tożsamości analizowanych fragmentów struktury miast?

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, architektura, krajobraz, miasto europejskie

Article presents connections between architecture and public spaces in European cities. Three principal trends are characterized on selected examples, which are designs of new public spaces or renovated spaces. There is also search for answer to question: how does originality of architectural and urban solutions influence their mutual relations as well as shaping identity of analyzed fragments of city' structure?

Keywords: public space, architecture, landscape, European city

1. Wprowadzenie

Od najdawniejszych czasów związki budowli z otoczeniem były przedmiotem licznych studiów i analiz. Relacja ta jest niezwykle istotna zwłaszcza w przypadku obiektów sytuowanych przy ważnych przestrzeniach w mieście. W wielu historycznych realizacjach widoczne jest jednoczesne projektowanie budowli i przestrzeni,

przy których je stawiano. Dzięki temu możliwe było kształtowanie harmonijnych związków obiektów architektonicznych i przestrzeni miejskich, czyli wzajemnie powiązanych dzieł sztuki. Gwałtowny rozwój miast w XX wieku związany z rozwojem technologicznym przyczynił się do szybkich przekształceń krajobrazu miast, zwłaszcza dużych. W XXI wieku ciągle zwiększające się

* Pluta Katarzyna, dr inż. arch., Politechnika Warszawska, Wydział Architektury, Zakład Projektowania Urbanistycznego i Krajobrazu Wiejskiego.

tempo przemian struktury przestrzennej współczesnych miast, a także szereg innych zjawisk, jak np. odcinanie się w realizacjach architektonicznych i urbanistycznych od form wymyślonych przez poprzedników powoduje, że związki architektury z przestrzeniami publicznymi są rozmaite. Wśród wielu z nich można wyróżnić trzy główne rodzaje: 1) harmonijny związek dzieł sztuki, 2) dominująca oryginalność obiektu architektonicznego w przestrzeni publicznej, 3) obiekty architektoniczne stanowiące tło współczesnych rozwiązań przestrzeni publicznych, czyli nowego krajobrazu miejskiego. Wszystkie trzy tendencje dotyczą związków architektury z przekształcanymi przestrzeniami publicznymi lub z przestrzeniami nowymi.

2. Architektura i współczesna przestrzeń publiczna jako harmonijny związek dzieł sztuki

W większości przypadków rewitalizacji historycznych założeń przestrzeni publicznych nowa realizacja w dużym stopniu nawiązuje do historycznego otoczenia i czerpie z niego inspirację. Oprócz tego projekty takie są rozwiązaniami o wykształconej własnej tożsamości. Powstają harmonijne związki pomiędzy odrębnymi dziełami sztuki. Przykładem takich związków są liczne europejskie realizacje renowacji przestrzeni publicznych.

W projekcie nowej posadzki na Placu Vendôme w Paryżu widoczne jest dostosowanie rytmu podziałów posadzki do rytmu podziałów historycznych fasad. Projekt nawiązuje do pierwotnej jednolitej kompozycji przestrzeni placu przez takie cechy, jak: symetria, osiowość oraz minimalizm stosowania detali urbanistycznych. Podobnie w projekcie renowacji ulicy Champs Elysees nowy wzór posadzki dostosowany jest do historycznych podziałów struktury miasta np. poprzez akcentowanie w posadzce wlotów bocznych ulic i dróg dojazdowych.

Harmonię zaobserwować można również na Placu des Terraux w Lyonie, gdzie podziały nowej

posadzki placu (kwadratowe moduły o boku 5,90 m z fontannami w środku) odpowiadają rozstawom kolumn na fasadzie Pałacu Saint-Pierre, usytuowanym w południowej pierzei placu [1]. Siatka kwadratów jest także równoległa do elewacji pałacu.

Podobne rozwiązanie zastosowano na Bundesplatz w Bernie. Podziały jednolitej kamiennej posadzki (na planie prostokąta z grupą fontann w zachodniej części) nawiązują do geometrycznych podziałów elewacji Parlamentu – głównego budynku przy placu.

Poszukiwanie harmonii widoczne jest także na Placu Kléber w Strasbourgu. Plac otoczony jest niejednorodną zabudową z różnych okresów i o odmiennych gabarytach (budynki modernistyczne przemieszane z budynkami o mansardowych dachach). Dynamiczny rytm nowej posadzki placu (różne strefy i nawierzchnie) nawiązuje do historii użytkowania placu (wielofunkcyjność), a także podkreśla jego współczesną funkcję jako aktywnego centrum miasta [2]. Kontrasty budowli otaczających plac oraz nowych elementów na placu dają w sumie efekt dynamicznej harmonii.

W Kopenhadze połączone w jedną przestrzeń publiczną dwa place Gammeltorv i Nytorv tworzą obecnie główny plac miasta. Jednородne budynki otaczające plac pozostają w harmonii z nową kamienną posadzką, która zarówno niweluje różnice wysokości, jak i wskazuje za pomocą linii i stopni miejsce usytuowania dawnego budynku ratusza.

W projekcie renowacji głównego placu Neustrelitz Market autorzy nawiązali do jego najważniejszych historycznych cech. Zachowano symetrię założenia oraz otwartość widokową barokowych osi, a także geometryczność układu. To wyraźne wnętrze urbanistyczne na planie kwadratu, otoczone dość jednородną zabudową historyczną wraz ze współczesnymi uzupełnieniami, tworzy harmonijny związek w nowych elementach przestrzennymi placu.

1. Fragment Champs Elysees, Paryż / Fragment of Champs Elysees street, Paris 2. Plac Klèber, Strasbourg / Klèber Square, Strasbourg 3. Sony Center, Berlin / Sony Center, Berlin 4. Marlene Dietrich Platz, Berlin / Marlene Dietrich Square, Berlin 5. Schouwburgplein, Rotterdam / Schouwburgplein, Rotterdam 6. Piazza Matteotti, Catanzaro / Matteotti Square, Catanzaro. Fot., rys. Katarzyna Pluta

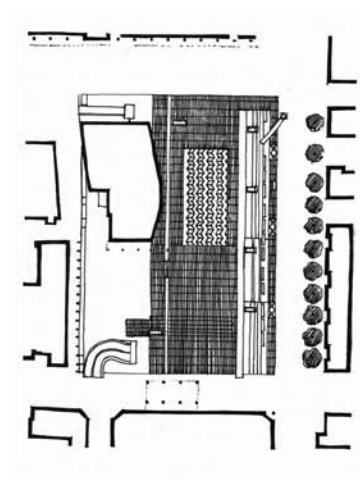
1

2

3

5

6

4

W projektach nowych zespołów urbanistycznych w dużej skali również można zaobserwować zjawisko harmonii przestrzeni publicznych z architekturą głównie dzięki możliwości koordynacji projektów. Przykładem może być projekt Sony Center i Marlene Dietrich Platz w zespole Potsdamer Platz w Berlinie, Brodgate Arena w Londynie, projekt głównej Alei w zespole Rive Gauche w Paryżu, projekt trzech monumentalnych placów w mieście Gibellina we Włoszech. W Gibellinie jasne podziały posadzki powiązane są z rytmem pilastrów ścian bocznych placów oraz rzędem okien na górnych kondygnacjach. Związki te wzmacniane są poprzez liczne powiązania widokowe (trzy wnętrza sprzężone bezpośrednio).

3. Dominująca oryginalność obiektu architektonicznego w przestrzeni publicznej

W niektórych przypadkach w przekształconej lub nowej przestrzeni publicznej znajduje się wyróżniająca się znacznie budowla, będąca często dziełem wybitnego architekta. Można mówić wtedy o zjawisku dominującej oryginalności obiektu architektonicznego w przestrzeni publicznej (dotyczy to zarówno obiektów historycznych jak i współczesnych).

Do jednego z najciekawszych przykładów takich rozwiązań należy Schouwburgplein – główny plac w centrum Rotterdamu, otoczony przez nowoczesne budynki o różnych wysokościach i funkcjach (mieszkania, biura, teatr, sklepy, kawiarnie). Na środku placu znajduje się budynek zwany Bioscoop (kompleks kin), którego kształt i półprzezroczysta fasada daje efekt przepływania przestrzeni pod nim. Przestrzeń placu wiąże w całość posadzka w formie platformy, podniesiona powyżej poziomu terenu [3].

Inny interesujący przykład dominacji współczesnych obiektów w przestrzeni publicznej to St. Jakobs Platz – nowe Centrum Żydowskie w Monachium. Zespół składa się z wolno stojących budynków: Synagogi, Muzeum Żydowskiego i Centrum Społeczności Żydow-

skiej, usytuowanych swobodnie w przestrzeni placu (o kształcie zbliżonym do kwadratu). Posadzka placu pełni funkcję platformy, na której spoczywają budowle, a ich usytuowanie powoduje przepływanie przestrzeni między nimi. Na placu znajdują się także dwa niskie prostopadłościennymi elementami o różnych funkcjach wzmacniające wrażenie przepływu przestrzeni.

W zespole Stadtlounge w St. Gallen w Szwajcarii również można zaobserwować efekt przepływania przestrzeni dzięki jednorodnej czerwonej posadzce stanowiącej podstawę dla wolno stojących budynków biurowych. Jest to także przykład przenikania się wewnętrznej przestrzeni budynków z zewnętrzną przestrzenią publiczną [4].

Dominacja zabytkowych budowli w przestrzeni placu, uwypuklona przez projekt nowej posadzki, widoczna jest na Piazza Vittorio Emanuele w Santa Severina we Włoszech. Nowy wzór posadzki wprowadza tutaj ujednoczenie nieregularnego wnętrza, a jasne proste linie prowadzą wzrok ku dwóm najważniejszym obiektom – kościołowi i zamkowi [5].

Podkreślanie dominacji ważnych historycznych obiektów widać w wielu realizacjach. W renowacji głównego placu w St. Pölten w Austrii wzór nowej powierzchni posadzki akcentuje wejścia do kościoła i ratusza. Projekt renowacji Trafalgar Square w Londynie jest całkowicie podporządkowany dominancie przestrzennej National Gallery. W projekcie placu przed Katedrą w Glasgow widoczne jest formalne przedłużenie przestrzeni wnętrza katedry przez przedłużenie osi budowli na plac oraz posadzenie rzędów drzew w odstępach podobnych do rytmu kolumn we wnętrzu katedry, a także przez zastosowanie na placu detali i materiałów kamiennych i metalowych podobnych do tych w nawach katedry [6]. Dominację gmachu opery widać w projekcie renowacji König-Heinrich Platz w Duisburgu, którego większą część posadzki stanowią rozmaicie ukształtowane powierzchnie trawiaste [7].

Interesującym przykładem dominacji nowych obiektów w przestrzeniach publicznych jest plac Der Menschen-Rechte w zespole Messestadt Riem w Monachium, w którym regularne rzędy drzew i pasy nawierzchni podkreślają dominację nowego kościoła z wieżą [8]. W Esslingen rozległy plac o trójkątnym kształcie rozwiązany na różnych poziomach, zaplanowany został przed wejściem do nowego centrum konferencyjnego, stanowiącego dominantę placu. Plac łączy centrum z historyczną zabudową starego miasta [9].

4. Obiekty architektoniczne jako tło dla nowego krajobrazu miejskiego

W wielu przypadkach otoczenie danej przestrzeni publicznej nie posiada znaczących walorów architektonicznych i krajobrazowych, ukształtowane jest w różnych okresach historycznych, oraz cechuje je brak ładu przestrzennego. Projekt przestrzeni publicznej staje się wtedy elementem łączącym przestrzenie budowle w jego najbliższym sąsiedztwie. W przypadku bardzo oryginalnego rozwiązania architektura staje się tłem dla nowego krajobrazu miejskiego.

Przykładem takiego rozwiązania może być Parc Central De Nou Barris w Barcelonie. Zabudowa mieszkaniowa otaczająca park stanowi tło dla niezwykle oryginalnych geometrycznych form przestrzennych parku. Kubistyczne kształty zastosowano zarówno w rozmaitych nawierzchniach parku, jak i w elementach oświetleniowych. W planie założenia widoczny jest wyraźny kontrast z prostokątną siatką otaczającej park zabudowy [10].

Podobny przykład to projekt Parc Joan Miró w Paryżu – innowacyjne rozwiązanie polegające na wzajemnym oddziaływaniu roślinności, barwnych nawierzchni inspirowanych malarstwem Joan Miró oraz zróżnicowanej topografii. Dominująca nad przestrzenią parku wysoka monotonna zabudowa

mieszkaniowa stała się tłem dla oryginalnego krajobrazu.

Zabudowa mieszkaniowa jest także neutralnym tłem dla parku Landsberger Tor w Berlinie o indywidualnych rozwiązaniach krajobrazowych (falujący trawnik).

Jednym z ciekawszych rozwiązań przestrzeni publicznej jest Piazza Matteotti w Catanzaro we Włoszech, którego indywidualne cechy zaskakują widza swą oryginalnością (wzór posadzki ciągu pieszego inspirowany malarstwem Vasarely'ego). Architektoniczne obiekty otaczające plac to ważne gmachy publiczne. Pomimo licznych związków przestrzennych placu z tymi obiektami (kontynuacja osi budynku sądu w parku) stanowią one tło dla innowacyjnego rozwiązania.

5. Podsumowanie

Współcześni projektanci przestrzeni publicznych odnoszą się z szacunkiem do zastanego dziedzictwa – zarówno kulturowego jak i naturalnego. W swych projektach twórcy czerpią inspiracje z motywów historycznych, ale starają się także ukształtować własną tożsamość nowych założeń, co w obliczu postępującego procesu ujednociania krajobrazu współczesnych miast ma olbrzymie znaczenie. Dążenie do oryginalności nie powinno jednak przeradzać się w zbyt daleko posuniętą dominację rozwiązań architektonicznych, urbanistycznych czy krajobrazowych. Dominacja taka oznaczać może zanik cech związanych z *genius loci* danego miejsca. Chęć zadziwienia jako ważna potrzeba twórców nie może być realizowana kosztem utraty wartości wniesionych przez poprzedników. Rezultaty kształtowania rozwiązań o indywidualnej tożsamości i jednocześnie nawiązujących do najważniejszych cech danego miejsca zależą będą zarówno od wnikliwych badań istniejących struktur i potrzeb użytkowników, jak również od indywidualnej wrażliwości estetycznej twórców.

PRZYPISY

[1] J. Gehl, L. Gemzøe, *New city spaces*, The Danish Architectural Press, Copenhagen 2001, s. 159.

[2] *Ibidem*, s. 150.

[3] *Ibidem*, s. 118.

[4] *1000 x Landscape Architecture*, Verlagshaus Braun, 2009, s. 592.

[5] J., Gemzøe L., *New city spaces*, The Danish Architectural Press, Copenhagen 2001, s. 210.

[6] *1000 x Landscape Architecture*, Verlagshaus Braun, 2009, s. 711.

[7] AGENCE TER, L. Diedriched, *Territories, From landscape to city*, Birkhäuser Verlag AG, 2009, s. 56.

[8] *1000 x Landscape Architecture*. Verlagshaus Braun, 2009, s. 458.

[9] *Ibidem.*, s. 404.

[10] *Ibidem*, s. 751.

BIBLIOGRAFIA

Agence Ter, Diedrich L., editor, *Territories, From landscape to city*. Birkhäuser Verlag AG, 2009.

Gaventa S. *New Public Spaces*. Mitchell Beazley, Octopus Publishing Group, London 2006.

Gehl J., Gemzøe L., *New city spaces*. The Danish Architectural Press, Copenhagen 2001.

1000 x Landscape Architecture. Verlagshaus Braun, 2009.